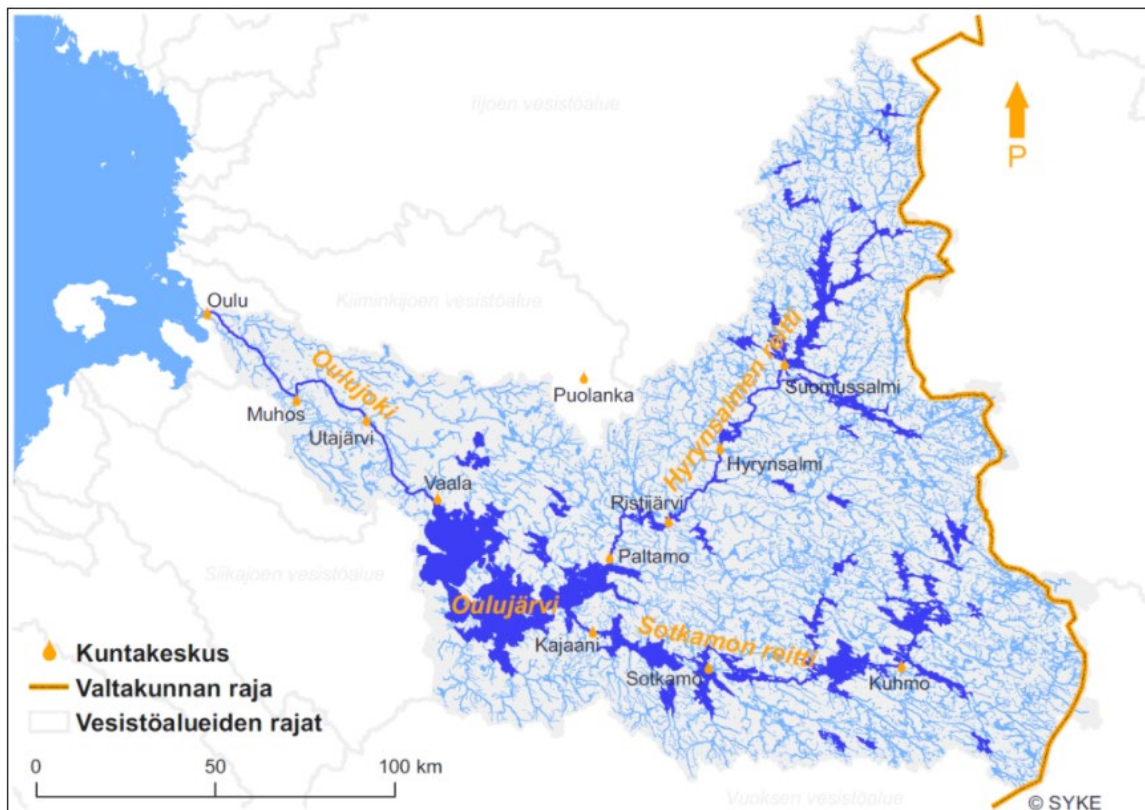

ARVOVESI-hanke

Luontomatkailu ja virkistyskäyttö -alatyöryhmän loppuraportti

Koostanut Satu Räsänen, Suomen ympäristökeskus ja Malla Kukkonen, Oulun yliopiston kauppa- ja korkeakoulu

Oulujoen vesistöalueen kartta (lähde: <https://oulujokivisio.com/vesistotieto/>)

Sisällys

1. Johdanto.....	3
2. Mitä on kestävä luontomatkailu?	4
2.1 Ekosertifikaatit luontomatkailun kestävyden takeena	4
3. Luontomatkailun toimintakenttä ja trendit.....	4
3.1 Luontomatkailuun vaikuttavat trendit.....	5
3.2 Mitä luontomatkailijat etsivät?.....	6
3.2.1 Matkailijoiden motivaatiot ja kiinnostuksen kohteet.....	7
4. Luontomatkailu Oulujoen vesistöalueen yhtenä tulevaisuuden kärkielinkeinona	9
4.1 Haasteet	10
4.1.2 Oulujoen vesistöalueen matkailunkehityksen haasteita	11
4.2 Mahdollisuudet	11
4.2.1 Alatyöryhmäkeskustelujen antia	12
5. Kalastusmatkailun mahdollisuudet Oulujoen vesistöalueella	12
5.1 Alatyöryhmäkeskustelujen antia	13
5.2 Alatyöryhmän alla toteutettu opinnäytetyö ja sen keskeiset tulokset	14
5.3 Green -ja Blue Care -toiminta osana kalastusmatkailun tulevaisuuskehitystä	15
6. Luonnossa virkistäytyminen lisää hyvinvointia.....	16
6.1 Alatyöryhmätyön antia	16
7. Yhteenveto ja toimenpidesuosituksset	17
Lähteet	19

1. Johdanto

ARVOVESI-hankkeen neuvottelukunta päätti hankkeen alussa perustaa viisi alatyöryhmää, joista yhden teemana on Luontomatkailu ja virkistyskäyttö. Alatyöryhmän tavoitteet määriteltiin näin: **Luontomatkailu ja virkistyskäyttö -alatyöryhmässä (i) kartoitetaan vesistöihin kytkeytyvän luontomatkailun keskeisimpiä alueita ja niiden kehittämistarpeita, (ii) selvitetään kalastusmatkailun kehittämismahdollisuuksia ja (iii) pohditaan paikallistoimijoiden mahdollisuuksia kehittää ja ylläpitää paikallisia luontovirkistyskohteita sekä tuotteistaa ja markkinoida paikalliskulttuuria.**

ARVOVESI-hankkeen neuvottelukunta ei ennen alatyöryhmätyön alkamista erityisemmin määritellyt luontomatkailua. Laaja-alaisesti luontomatkailu määritellään matkailuksi, jossa luonto on ensisijainen vetovoimatekijä ja matkan aikana toteutettavat aktiviteetit perustuvat luontoympäristöön ja siellä tapahtuvaan toimintaan (Mattila & Kallioniemi 2020). Luonnon virkistyskäytöllä tarkoitetaan vapaa-aikana virkistäytymistarkoituksessa tapahtuvaa liikumista ja oleskelua luonnonympäristössä.

Alatyöryhmä tapasi Teams-yhteydellä kaksi kertaa hankkeen aikana. Ensimmäinen kokous järjestettiin lokakuussa 2021 ja toinen toukokuussa 2022. Molemmat tapaamiset kestivät noin kolme tuntia. Alatyöryhmään oli ilmoittautunut 16 osallistujaa, mutta kokousten osallistujien määrä vaihteli 11–13 välillä. Muutama alatyöryhmään ilmoittautuneista ei osallistunut kumpaankaan kokoukseen.

Kokousten alustukset, muistiot ja muu aineisto lähetettiin kaikille ryhmään ilmoittautuneille kokousten jälkeen. Näin kaikilla alatyöryhmän jäsenillä oli mahdollisuus kommentoida aineistoja.

Ensimmäisessä tapaamisessa kuultiin kestävän luontomatkailun periaatteista Oulun yliopiston dosentti Kaarina Tervo-Kankareen luennoimana. Tämän jälkeen Mari Saastamoinen Humanpolis Oy:stä kertoi Oulujokivarren matkailun kehittämissuunnitelmista ja Rokua Geoparkista, ja Heli Metsäpelto Oulun kaupungista Oulun kulttuuripääkaupunkihankkeesta sekä siihen liittyvästä DigiCult-hankkeesta. Tapaamisen lopuksi keskusteltiin pienryhmittäin seuraavista aiheista: 1) luontomatkailun kehittämisestä, 2) kalastusmatkailun kehittämisestä, 3) luonnosta matkailun perustana sekä 4) matkailu yrityksille suunnatun kyselytutkimuksen tarpeellisuudesta (liite 1).

Kokousten välillä avautui mahdollisuus yhteistyöhön Oulun ammattikorkeakoulun kanssa, kun agrologiopiskelija Heidi Taikina-aho etsi matkailuun liittyvää lopputyön aihetta. Päätettiin, että Taikina-aho tekee kyselytutkimuksen Oulujoen vesistöalueen luontomatkailuyrittäjille, jotka ovat jollain tavalla riippuvaisia alueen vesistöistä. Hän haastatteli tutkielmaansa myös kahta kokenutta kalastusmatkailuyrittäjää. Malla Kukkonen Oulun yliopiston kauppakorkeakoulusta ja Satu Räsänen Sykestä ohjasivat opinnäytetyötä.

Alatyöryhmän toisessa kokouksessa (5.5.2022) Heidi Taikina-aho kertoi kysely- ja haastattelututkimuksensa tuloksista. Tilaisuutta alustivat myös Iijoki-sopimuksen koordinaattori Lauri Rantala, joka kertoi Iijoen matkailun kehittämishankkeesta, sekä taiteilija Jukka Takalo, joka kertoi Oulun kulttuuripääkaupunkivuoden 2026 loppuhuipentumasta, DeltaLife-hankkeesta. Tapaamisen lopuksi käydyssä keskustelussa koottiin yhteen alatyöryhmän antamia suosituksia neuvottelukunnalle.

Tässä alatyöryhmätyön loppuraportissa kootaan yhteen i) perustiedot kestävästä luonto- ja kalastusmatkailusta ja niihin vaikuttavista trendeistä ja ajureista, ii) luonnon virkistyskäytön merkityksestä ihmisten hyvinvointiin ja kuntien veto- ja pitovoimaan, iii) vesistöalueen erityispiirteet luonto- ja kalastusmatkailun ja virkistyskäytön kannalta ja iv) alatyöryhmän

suositukset luonto- ja kalastusmatkailun sekä virkistyskäytön osalta Oulujoen vesistöalueen vesistövisioon.

2. Mitä on kestävä luontomatkailu?

Kestävällä matkailulla tarkoitetaan kokonaisvaltaista, ekologiset, sosiokulttuuriset ja taloudelliset näkökohdat huomioivaa matkailua, joka tyydyttää matkailijoiden, elinkeinon ja paikallisyhteisön tarpeet viemättä tätä mahdollisuutta tulevilta sukupolvilta. (Konu ym. 2017).

Matkailu perustuu vakaisiin ja matkailulle suotuisiin ympäristöolosuhteisiin ja erityisesti tämä luonnollisesti pätee luontomatkailuun. Luontomatkailun kannalta tärkeitä ovat kauniit, luonnontilaiset ja vaihtelevat maisemat, monimuotoinen luonto eläin- ja kasvilajeineen, selkeät vuodenaajat sekä luonnonilmiöt kuten revontulet ja tähtitaivas.

Metsähallitus on yhdessä UNESCO:n (United Nations Educational, Scientific and Cultural Education Organization) maailmanperintökohteiden kanssa laatinut kuuden kohdan kestävä luontomatkailun periaatteet kansallispuistoihin, luonto- ja historiakohteisiin sekä maailmanperintökohteisiin. Näihin periaatteisiin nojautuen Metsähallitus edistää kestävä matkailua yhteistyössä siten, että kohteiden luontomatkailutoiminnan tulee: 1) tukea kohteiden arvojen säilymistä ja edistää niiden suojelua, 2) minimoida ympäristön kuormitusta, 3) vahvistaa paikallisuutta, 4) edistää kohteiden tuottamaa hyvinvointia ja terveyttä, 5) edistää paikallistalouden kasvua ja työpaikkojen luomista sekä 6) viestiä kohteen arvoista ja palveluista (Metsähallitus 2023).

2.1 Ekosertifikaatit luontomatkailun kestävyden takeena

Ekosertifikaatit eli ympäristömerkit ovat keino kertoa asiakkaille, että matkailuyritys huomioi ympäristöä liiketoiminnassaan ja haluaa edesauttaa kestävä matkailua. Ekosertifikaatit perustuvat siihen, että yritys pystyy täyttämään tietyt sertifikaatin vaatimat kestävä matkailun kriteerit. Kriteereitä voivat olla esimerkiksi jätteiden ja päästöjen vähentäminen, veden ja energian kulutuksen pienentäminen ja luomutuotteiden suosiminen.

Sisällöltään ekosertifikaatit ovatkin hyvin samankaltaisia, sillä suuri osa niistä perustuu Global Sustainable Tourism Councilin (GSTC, 2013) määrittelemiin kriteereihin. Nämä kriteerit on muodostettu niin, että ne huomioivat niin ympäristön, taloudellisen toiminnan kuin yhteiskunnallisen kestävyden. Yleensä matkailualan sertifikaatit ovat siis laajoja ja monipuolisia kestävyystyökaluja.

Luontomatkailuyrityksille soveltuvia ekosertifikaatteja ovat esimerkiksi **ECEAT**, jota ylläpitää Suomen luomumatkailuyhdistys ECEAT Suomi ry (European Centre for Ecological and Agricultural Tourism). Sertifikaatti edistää luomuviljelyä, luonnon- ja ympäristönsuojelua, kestävä maankäyttöä, kulttuuriperinnön ja -maiseman suojelua sekä maaseudun ekologisia toimintamahdollisuuksia.

Toisena esimerkkinä voidaan mainita **Leave no trace** – sertifikaatti, joka on ohjelmapalveluyrityksille tarkoitettu kestävä matkailun sertifikaatti ja ohjelma, jonka tavoitteena on ohjata yrityksiä ja asiakkaita liikkumaan ja nauttimaan luonnosta kestävästi ja jälkiä jättämättä. (Ekonoja ym. 2020).

3. Luontomatkailun toimintakenttä ja trendit

Luontomatkailu ollut pitkään yksi nopeimmin kasvavista matkailun muodoista. Suomessa on noin 5700 matkailuyritystä, joiden toiminta perustuu luontoon. Luontomatkailu työllistää arviolta 33 800 henkilöä (Tyrväinen ym. 2018), joka on noin 10 % biotalouden työllistävästä vaikutuksesta.

Suomen luontomatkailussa on merkittäviä kasvumahdollisuuksia. Alan kehittymiseen vaikuttavat matkailun megatrendit, kuten kaupungistuminen, väestön ikääntyminen, ilmastonmuutoksen vaikutus, uuden teknologian käyttö sekä terveyden ja hyvinvoinnin merkityksen kasvu. Myös terveys- ja hyvinvointipalveluiden liiketoiminnassa on arvioitu olevan kasvupotentiaalia, jonka kehittämiseen matkailusektori voi osallistua. (Konu ym. 2017).

Jokaisenoikeudet ovat Suomessa olennainen osa luonnon virkistyskäyttöä ja luontomatkailua. Suomen maa-alasta noin 96 prosenttia on käytettävissä jokaisenoikeudella. Myös vesillä liikkuminen meloen, soutaen ja uimalla on mahdollista hyvin vapaasti.

Vesistöjen, erityisesti järvien, hyödyntämisellä matkailussa ja virkistyskäytössä on pitkä historia. Järviamme on pidetty ja pidetään vielä nykyäänkin perisuomalaisen maiseman ja myös yleisen Suomi-kuvan keskeisenä elementtinä ja matkailuvalttina. Kalastusmatkailu, erilaiset talvi- ja kesäaktiviteetit, risteilyt ja uusimpana hyvinvointimatkailu liittyvät vesistöjen hyödyntämiseen osana laajempaa luontomatkailukokonaisuutta.

Matkailun edistämiskeskuksen tekemän tutkimuksen (2010) mukaan erityisesti melontaa ja kalastusta harrastavat ovat potentiaalinen asiakasryhmä ulkomailta Suomeen suuntautuvassa luontomatkailussa. Myös kylmyys ja jää ovat talven osalta vesistömatkailun erityispiirteitä ja luovat mahdollisuuksia esimerkiksi eksoottisille seikkailuohjelmajärjestäjille.

Konun ym. (2017) mukaan vesistömatkailun edistäminen edellyttää vesistöaktiviteettien palvelukeskittymien kehittämistä, kalastusmatkailun painopisteen siirtämistä määrällisestä kalastamisesta elämyksellisyyteen, sekä ulkoisen ja sisäisen saavutettavuuden parantamista ja talvitarjonnan kehittämistä.

Metsät ja vesistöt ovat myös usein kulttuuriympäristöjä, joihin kytkeytyvät suomalainen elämäntapa, historia ja perinteet. Luonto- ja kulttuurimatkailun kohteet eivät siten välttämättä eroa toisistaan. Se, mielletäänkö metsä- tai vesiympäristö luonto- vai kulttuurimatkakohteena, riippuu pitkälti palveluista ja tuotteista, joita suunnataan eri matkailijasegmenteille. Toisaalta sekä kulttuuriset että luontoelementit voivat tuoda lisäarvoa matkailijoille molemmissa tapauksissa. (Konu ym. 2017)

Viimeisen vuosikymmenen aikana on tiedostettu luonnon ja luontoympäristöjen merkitys terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä. Metsien tutkittuja terveyshyötyjä markkinoidaan jo osana suomalaisia hyvinvointimatkailun tuotteita, myös kansainvälisille asiakkaille. Sen sijaan vesistöjen merkitys terveys- ja hyvinvointimatkailussa on vielä pitkälti hyödyntämättä.

Englannissa käynnissä oleva [Blue Health -ohjelma](#) tutkii sinisen tilan (blue space) merkitystä paikallisten terveyden ja hyvinvointiin sekä reaali- että virtuaalimaailmassa. Suomessa järvillä ja järvimaisemilla voisi olla paljon nykyistä suurempi rooli maaseutu- ja hyvinvointimatkailun sisällöntuotannossa. (Konu ym. 2017).

3.1 Luontomatkailuun vaikuttavat trendit

Seuraavassa esitetään tiivistetysti luontomatkailuun vaikuttavat trendit. Lähteenä on käytetty Konu ym. (2017) julkaisua ”Uutta liiketoimintaa kestävä luontomatkailu ja virkistyskäytön ympärille”.

Vastuullisuus, kestävyys ja ympäristötietoisuus ovat tietyssä määrin luontomatkailuun sisäänrakennettuja trendejä. Matkailijat ovat entistä kiinnostuneempia matkailun vaikutuksista matkakohteissa, ja he käyttävät todennäköisesti niiden yritysten palveluita, jotka ovat huomioineet kestävyysperiaatteet. Kestävyys ja ympäristötietoisuus tulevat näkymään matkailussa myös lähimatkojen lisääntymisenä, koska ne pienentävät matkan hiilijalanjälkeä.

Uudet teknologiat ja teknologiset ratkaisut tuovat uusia mahdollisuuksia matkailuun niin matkailijoiden kuin yrittäjien näkökulmasta. Erilaisten teknologisten sovellusten määrä on kasvanut viime vuosina räjähdysmäisesti, ja matkakohteiden ja yritysten mobiilisovellukset ovat jo arkipäivää. Matkailussa yleisesti käytettyjä mobiilisovelluksia ovat erilaiset karttapalvelut, mutta matkakohteiden omat mobiilisovellukset ovat lisääntyneet nopeasti. Erilaisia sovelluksia käytetään esimerkiksi opastuksessa, matkakohteiden elävöittämisessä ja tiedon tuottamisessa. Sovellukset ovat mahdollistaneet esimerkiksi ajankohtaisen tiedon saamista matkakohteista, ravintoloista ja majoituksesta, kun matkailijat päivittävät lähes reaaliajassa tietoa sovellusten, kuten TripAdvisorin, kautta.

Yhdistämällä pelillisyyttä ja lisättyä todellisuutta (augmented reality) matkailutuotteisiin on mahdollista lisätä ja syventää matkailijoiden kokemuksia. Tulevaisuudessa matkailijat saattavat pitää virtuaalitodellisuussisältöä yhtä tärkeänä kuin mobiilikäytettävyyttä nykyään. Virtuaalitodellisuus myös mahdollistaa matkakohteiden ja aktiviteettien kokemisen niille, joille matkustaminen ei ole fyysisesti mahdollista.

Digitaalinen yhteydenpito. GPS- ja reittisovellusten sekä erilaisten liikuntasovellusten avulla matkailija voi esimerkiksi tarkkailla omia reittejään ja liikuntasuorituksiaan. Matkailija voi jakaa omia kokemuksiaan sosiaalisessa mediassa merkitsemällä ne tiettyihin paikkoihin ja kohteisiin. Lisäksi useat liikuntasovellukset näyttävät, onko alueella muita samaa sovellusta käyttäviä. Sovellukset tuovat yhteen samanhenkisiä ihmisiä ja voivat lisätä sosiaalista kanssakäymistä.

Uusien teknologioiden ja digitaalisen yhteydenpidon vastakohtana on **digipaasto**, jolloin ihminen viettää tietyn ajanjakson ilman elektronisia laitteita. Vastapainona jatkuvasti tavoitettavissa olemiselle, kiireelle ja ärsykkeiden tulvalle on noussut halu päästä irti digilaitteista loman aikana. Tähän liittyy irtautuminen sosiaalisesta mediasta, sähköpostista ja tekstiviesteistä. Digipaastomatkan aktiviteetit liittyvät usein luontoon tai ne toteutetaan luontoympäristöissä, esimerkiksi meditatiiviset luontokävelyt, linturetket ja jooga ulkotiloissa.

Jakamistaloudessa (engl. collaborative consumption tai sharing economy) on kyse siitä, että ihmiset eivät enää halua ostaa asioita omikseen vaan vuokrata niitä muilta tai muille. Luontomatkailussa tämä tarkoittaa esimerkiksi AirB&B-majoitusta syrjäisellä maaseudulla tai melontakaluston vuokraamista.

Demografiset muutokset: Luontomatkailussa tulee huomioida kasvavien kohderyhmien, kuten ikääntyvien matkailijoiden tai perheiden, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet. Kansainvälisten matkailijoiden osalta tulee huomioida kulttuuriin ja uskontoon liittyviä tarpeita ja erityisvaatimuksia. Lisäksi tulee huomioida eri ikäryhmien tarpeet, jotka koskevat esimerkiksi digitaalista osaamista ja markkinointiviestintää. Trendinä nousee esille myös ikääntyneiden kiinnostus seikkailu- ja luontomatkailuun sekä uusien kokemusten hankkiminen.

Palveluntarjoajien tulee myös huomioida, millaisia luontomatkailutuotteita ja -palveluita voidaan tarjota eri kohderyhmille. Tämä voi yksinkertaisuudessaan tarkoittaa esimerkiksi lastenkantorinkan vuokrausta pikkulapsiperheille, tai eritasoisten luontoreittien suunnittelua.

Turvallisuus on tärkeä tekijä luonto- ja seikkailumatkailussa. Matkailijat toivovat ennenkokemattomia elämyksiä, joihin saattaa sisältyä yllätystekijöitä. Luontomatkailupalvelut sisältävät aina jonkintasoisen riskin, ja se kuuluu osana etenkin seikkailupalvelujen luonteeseen – palveluista haetaan turvallista jännitystä. Luontomatkailupalveluiden turvallisuudesta huolehtiminen ja siitä viestiminen tulee olemaan keskeinen kilpailutekijä.

3.2 Mitä luontomatkailijat etsivät?

Luontomatkailija haluaa tutustua luonnontilaisiin ja ainutkertaisiin paikkoihin sekä kokea elämyksiä. Uusien kokemusten metsästys ja omien rajojen ylittäminen takaavat elämysten

syntymisen. Toisaalta tavoitteena voi olla tutustua omaan lähialueeseen päiväretkellä tai yhden yön kestäväällä reissulla. Mieleenpainuva elämys syntyy niin lähiluonnossa kuin kauempanakin, kun kaunis luonto yhdistyy liikkumiseen tai muuhun tekemiseen (Konu ym. 2017; Mattila & Kallioniemi 2020).

Luontomatkailijat voidaan jakaa kolmeen ryhmään: aktiiviset seikkailijat, luonnon ihmeiden metsästäjät ja luontonautiskelijat. Näiden kolmen ryhmän matkustusmotiivit ovat erilaisia, mutta luonnon kokemisen tärkeys on yhdistävä tekijä. (Konu ym. 2017.)

Viherympäristö (green space) on yhä tiiviimmin rakennetuissa kaupungeissa vähenemässä. Tutkimusten mukaan vihreillä asuinalueilla asukkaat kokevat keskimäärin terveytensä paremmaksi kuin muilla asuinalueilla. Sininen ympäristö (blue space) eli vesistöt voi tulevaisuudessa tarjota vastaavalaisia hyvinvointihyötyjä ja luksusta matkailussa. Tällä hetkellä sen potentiaali on Suomessa suurelta osin hyödyntämättä. (Konu ym. 2017.)

Luontomatkailun kärkenä ovat helposti toteutettavat ja omatoimiset, kevyet luontoaktiviteetit sekä paketoit, helposti ostettavat aktiviteettituotteet, joihin yhdistyy paikallinen kulttuuri, ruoka ja vastuullisuus. Majoitusyritysten kannattaa enemmän hyödyntää paikallisia ohjelmalveluita tarjonnan monipuolistamiseksi ja houkutellakseen matkailijoita pidentämään viipymää. (Konu ym. 2017.)

Konun ym. (2017) mukaan matkailijat tulevat etsimään matkoiltaan elämyksiä ja kokemuksia liittyen johonkin tiettyyn asiaan tai kiinnostuksen kohteeseen, mikä johtaa niche-matkailun lisääntymiseen. Matkailijat haluavat kokeilla jotain uutta, ja kolme vahvasti esille nousutta trendiä ovat erityisesti **seikkailumatkailu**, **elämysmatkailu** ja **hyvinvointimatkailu**.

3.2.1 Matkailijoiden motivaatiot ja kiinnostuksen kohteet

Aktiviteetit ja luksus

Matkailijoiden kiinnostuksen kohteissa korostuu kokemuksellisuus ja elämysten etsiminen. Esimerkiksi terveys- ja hyvinvointipalvelujen kasvavaa käyttöä voidaan pitää hyvänä esimerkkinä niin sanotusta uudesta luksuksesta, jossa elämys ja uuden kokeminen korostuvat. Hiljaisuus, rauha ja vetäytyminen ovat niitä uuden luksuksen muotoja, jotka sopivat erityisen hyvin suomalaiseen luonto- ja vesistömatkailuun. (Konu ym. 2017.)

Vapaaehtoismatkat

Matkustamisen motivaationa voi hauskanpidon sijaan olla tarve olla vastuullinen matkailija ja pitää huolta sekä sosiaalisesta että fyysisestä ympäristöstä. Lisäksi matkailijat kokevat mielekkääksi osallistua merkityksellisiin hankkeisiin, mikä on osaltaan lisännyt matkailijoiden kiinnostusta vapaaehtoismatkoja kohtaan. (Konu ym. 2017.)

Terveys, hyvinvoinnin ylläpitäminen ja parantaminen

Slow-liike, rauhoittuminen ja kokonaisvaltainen hyvinvointi: Ihmiset etsivät rauhaa, hiljaisuutta ja rauhoittumista vastapainona kiireiselle elämälle, jota haetaan usein myös matkailun avulla. Matkailumuodoista tähän mahdollisuuksia tarjoavat slow-matkailu, hyvinvointimatkailu ja hiljaisuusmatkailu. Matkailijat etsivät matkailumuotoja, jotka tukevat matkailijoiden omaa elämäntapaa tai tavoitteita. Matkailu voi olla yksi keino tavoitella tasapainoista elämää ja ehkäistä muun muassa stressiä. (Konu ym. 2017.)

Hyvinvointimatkailuun liittyy vahvasti omasta hyvinvoinnista huolehtiminen. Hyvinvointimatkan tavoitteena on tuottaa matkailijalle kokonaisvaltaista fyysistä ja psyykkistä hyvää oloa. (Konu ym. 2017; VisitFinland 2015.) Hiljaisuusmatkailu on yksi nouseva matkailumuoto, ja sen keskeisenä tavoitteena on tarjota matkailijalle mahdollisuus rauhoittua, hiljentyä ja päästä irti arjen melusta ja kiireestä. Näin ollen sen voi katsoa olevan myös yksi hyvinvointimatkailun muoto.

Hiljaisuusmatkailussa luontoympäristöllä on usein suuri merkitys. Täten luonnon äänet ovat hallitseva osa äänimaisemaa, jossa häiritseviä, ihmisen toiminnasta aiheutuvia ääniä ei ole lainkaan tai niitä on hyvin vähän. Äänten lisäksi myös visuaalinen maisema on tärkeä tekijä positiivisen hiljaisuuskokemuksen saavuttamiseksi.

Luonnon hyvinvointivaikutukset ja rentoutumista edesauttavat palvelut

Luonnon terveys- ja hyvinvointihyödyistä on yhä enemmän tieteellistä ja käytännön kokemuksiin perustuvaa tietoa. Teema ja tutkimustulokset ovat nousseet laajempaan keskusteluun viime vuosien aikana eri puolilla maailmaa. Metsä, metsäkylvyt sekä niiden positiivinen vaikutus esim. yksilöllisten stressitasojen alentumisena. Voitaisiinko myös vesistöjä hyödyntää erilaisten hyvinvointivaikutusten saavuttamiseen nykyistä enemmän?

Luontoyhteyden etsiminen ja luontoresurssien hyödyntäminen

Suuri osa ihmisistä viettää valtaosan ajastaan sisätiloissa tai suljetuissa ajoneuvoissa, mikä on johtanut siihen, että ulkona ja luonnossa vietetty aika on vähentynyt ja ihmiset ovat irtaantuneet luonnosta. Siksi luontoyhteyden löytäminen ja vahvistaminen on yhä tärkeämpää monelle. Luontoa ja terveyttä yhdistävä trendi näkyykin jo erilaisissa matkailu- ja hyvinvointipalveluissa, joissa luontoa ja luontoelementtiä hyödynnetään enenevässä määrin. Eräissä henkissä harjoitteissa ja stressiterapiassa hyödynnetäänkin ”luonnon parantavaa voimaa”.

Puhdas luonto

Suomen pinta-alasta kymmenen prosenttia on järviä, ja järvivesien laatu on eurooppalaisittain ottaen hyvä tai erinomainen. Vesistöjen osalta puhtaus liittyy enemmänkin vesien kuntoon ja vedenlaatuun. Puhdas vesi on tärkeä myyntiargumentti vesiaktiiviteettien ja matkailu- ja virkistyskäytön osalta, erityisesti uimavesien osalta (Väisänen & Ahopelto, 2016), mutta myös vesistöjen laajemman kokemuksellisuuden kannalta; matkailija voi uida samassa vedessä, josta voi pyytää kalan syödäkseen ja parhaimmassa tapauksessa vielä saada juomaveden samoista vesistä.

Ruoka

Ruoka edustaa perinteisyyttä, ja ruokaelämysten avulla voidaan matkailijalle luoda suora yhteys matkakohteen historiaan ja paikallisten asukkaiden päivittäiseen elämään. Ruoka myös mahdollistaa matkailijoille paikallisiin tutustumisen eri tavoin, esimerkiksi paikallisilla ruokamarkkinoilla.

Ruokamatkailutrendeinä esille ovat nousseet erilaiset ruokamatkailun muodot, kuten juomiin liittyvät matkareitit sekä tarinoiden yhdistäminen ruokaan. Lisäksi korostuvat ruuan vahva paikallisuus, kulttuurinen konteksti, pop-up-ravintolat sekä aktiiviset ruokaelämykset, joissa osallistutaan ruuanlaittoon. Ruokamatkailu ei liity pelkästään gourmet-ruokaan, vaan se voi sisältää ruuanvalmistuskursseja, sienestyskursseja tai vierailuja maataloilille. Ruuan avulla on mahdollista kertoa tarinaa maan tai alueen historiasta, yhteisöstä, tavoista ja arvoista.

Paikallisuuden ja puhtaiden raaka-aineiden hyödyntäminen ja korostaminen ovat tärkeitä useassa matkailun muodossa. Luontomatkailussa voidaan tarjota eri mahdollisuuksia myös ruokamatkailijoille; voidaan tarjota esimerkiksi erilaisia kursseja, jotka keskittyvät luonnontuotteiden keräämiseen ja hyödyntämiseen ruuanlaitossa. Tarinallisuuden hyödyntäminen kasvien merkityksiin ja käyttötarkoituksiin ja näiden linkittäminen alueellisiin ja kansalliseen perinteeseen voi tuoda myös lisäarvoa matkailijoille.

Arktisuus ja kylmä

Arktisuutta määrittävät kylmyys, jää, pimeys, revontulet ja keskiyön aurinko. Kylmyys ja hyvinvointimatkailu pohjoisilla alueilla kiinnostavat monenlaisia matkailijaryhmiä: massamatkailijoita, joita kohde kiinnostaa mutta jotka toisaalta ovat mukavuudenhaluisia;

kalastus- ja metsästysmatkailusta kiinnostuneita, ympäristötietoisia matkailijoita, seikkailumatkailijoita sekä kulttuurista ja kulttuuriperinnöstä kiinnostuneita matkailijoita. Yhteistä kaikille ryhmille on se, että nämä asiakassegmentit ovat kasvussa ja he ovat myös halukkaita maksamaan ainutlaatuisista kokemuksista.

Suomessa vesistöihin liittyviä arktisia elämyksiä voidaan talvikuukausina saada esimerkiksi yhdistämällä avantouinti ja saunominen, täydenkuun aikaisilla hiihtoretkillä tai talvisilla pilkkitapahtumilla. Avantouinnin terveysvaikutukset ovat nousseet esille enemmän ja matkailijoita esimerkiksi avantouinnissa voi kiinnostaa myös tämän ”kylmäkokemuksen” eksoottisuus. Ilmastonmuutoksen myötä lyhenevä talvikausi ja jääpeitekauden lyheneminen sekä sen ennustettavuuden huononeminen ovat jo nyt haasteita talvimatkailun kehittämisessä, sillä turvallisuus on ensisijainen kriteeri jäällä tapahtuvissa aktiviteeteissa.

4. Luontomatkailu Oulujoen vesistöalueen yhtenä tulevaisuuden kärkielinkeinona

Matkailu hyödyttää monia toimialoja alueella, jolla sitä tapahtuu. Esimerkkejä matkailun taloudellisista kerrannaisvaikutuksista ovat kasvanut kysyntä ravintola- ja kuljetuspalveluille. Sekä Kainuun että Pohjois-Pohjanmaan uusimmissa maakuntaohjelmissa matkailu nähdään yhtenä maakuntien tulevaisuuden kärkielinkeinoista (Kainuun liitto 2022; Pohjois-Pohjanmaan liitto 2022).

Kainuussa matkailuelinkeinon merkitys maakunnan taloudelle on erittäin suuri; kansallisessa vertailussa matkailun taloudellinen merkitys Kainuun bruttokansantuotteelle vuosina 2017–2019 oli maan kolmanneksi suurin Ahvenanmaan ja Lapin maakuntien jälkeen (Nurmi 2021). Myös luontomatkailun kehittäminen on jo pitkään nähty Kainuussa erittäin tärkeänä. Esimerkiksi vuonna 2007 ilmestyneessä Kainuun luontomatkailun teemaohjelmassa visioitiin, että: ”**Kainuu on luontoon liittyvien virkistys- ja ohjelmalvelujen kansainvälinen tarjoaja ja tuottaja.**” (Kainuun maakunta kuntayhtymä 2007, 9).

Vuonna 2018 ilmestyneessä Kainuun matkailustrategiassa vuosille 2018–2021 maakunnan matkailuelinkeinon keskeisiksi kehitystavoitteiksi on mainittu vuosittainen 5 % kasvu yöpymisvuorokausissa, matkailutarjonnan uudistaminen ja uudet investoinnit kasvavaa kysyntää ennakkoiden. Strategiassa linjataan, että jatkossa kasvua halutaan saada erityisesti ympärivuotisesta matkailusta sekä koti-että ulkomaisilta markkinoilta (Kainuun liitto 2018).

Ulkomaisilta markkinoilta haettavan kasvun keskeiseksi tekijäksi strategiassa mainitaan luonto- ja liikuntapainotteisen matkailutarjonnan lisääminen. Luontomatkailun kehittämisen osalta strategissa mainitaan tärkeäksi luontomatkailuinfrastruktuurin kehittäminen. Uudenlaisia mahdollisuuksia nähdään myös tapahtumamatkailun kehittämisessä kansainvälisille markkinoille. (Kainuun liitto 2018). Tämän tyyppisessä kehitystyössä voisi olla mahdollista tehdä uusia avauksia myös alueen vesistöjen kestävään hyödyntämiseen.

Pohjois-Pohjanmaalla matkailuelinkeinon merkitys maakunnan taloudelle on merkittävä, mutta ei yhtä suuri kuin Kainuussa. Vuosina 2017–2019 matkailuelinkeinon osuus maakunnan bruttokansantuotteesta oli noin 2 %, mikä jää alle koko maan 2,7 % keskiarvon (Nurmi 2021). Kuten Kainuussa, myös Pohjois-Pohjanmaalla matkailuelinkeino on kasvanut tasaisesti ja sen kehittämiseen maakunnassa nähdään olevan runsaasti potentiaalia.

Maakunnan vuosille 2021–2023 tehdyssä matkailustrategiassa Pohjois-Pohjanmaan matkailun tavoitteiksi on mainittu matkailuelinkeinon merkityksen kasvattaminen yhtenä maakunnan kannattavista ja vetovoimaisista työllistäjistä, matkailun ympärivuotisuuden kehittäminen siten, että maakunnasta kasvaa edelläkävijä Suomen ympärivuotisessa matkailussa sekä

matkailutuotteiden kehittäminen elämyksellisiksi tuotteiksi, jotka ovat kilpailukykyisiä, hyvin saavutettavia ja kestäviä.

Luontomatkailun mahdollisuuksia maakunnassa hyödynnetään jo useissa alueella sijaitsevilla kohteilla, mutta erityisesti maakunnan monipuolinen luonto ja vesistöt nähdään mahdollisuuksina jatkaa luonto- ja kalastusmatkailun kehittämistä alueella. Positiivisen kehityksen mahdollistamiseksi strategiassa nähdään erityisen tärkeäksi kansallispuistojen ja ulkoilureitistöjen ylläpitäminen. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2021).

4.1 Haasteet

Matkailuelinkeinon kehittymisen haasteet Suomen eri alueilla ovat vaihdelleet toimialan kehityksessä, mutta linkittyvät usein alueiden vahvuuksiin ja heikkouksiin. Esimerkkejä matkailun kehityksen haasteista Suomessa ovat kohteiden saavutettavuus, pitkät välimatkat, elinkeinonkehitystä tukevan infrastruktuurin puute (erityisesti harvaan asutuilla alueilla) sekä ympärivuotisuuden puuttuminen.

Ympärivuotisuuden ongelma koskee enemmän luontoon pohjautuvaa ja luontoympäristöissä tapahtuvaa matkailua kuin esimerkiksi suuriin kaupunkeihin ja kulttuurikohteisiin suuntautuvia matkoja. Matkailun keskittyminen vain osaan vuotta on ongelma, koska sekä fyysiset että sosiaaliset rakenteet mitoitetaan huippusesongin mukaan ja muun osan vuotta ne ovat käyttämättä tai hyvin vähällä käytöllä. Matkailualan houkuttelevuus työpaikkana kärsii sesonkiluonteisuudesta. Sesonkiluonteisuus on ongelma myös matkailun ekologisuuden kannalta: rakentaminen ja muu infrastruktuuri mitoitetaan vilkkaimman ajan mukaan, mutta rakennuksia pidetään lämpimänä hiljaisenaikoina. Suurin sesonki ruuhkauttaa luontoalueita sekä kuormittaa infrastruktuuria, kuten jätehuoltoa. Myös ilmastonmuutoksen vuoksi matkailutuotteita pitäisi sopeuttaa luontaisiin edellytyksiin ja eri vuodenaikoihin.

Sesonkien tasaamisen keinoina on nähty etenkin seuraavat: 1) tapahtumat ja festivaalit, 2) markkinoiden monipuolistaminen, 3) tuotteiden monipuolistaminen sekä 4) yhteiskunnan rakenteeseen, kuten julkiseen tukeen ja työllisyyteen, liittyvät muutokset.

Lapissa sekä talvimatkailua tarjoavissa keskuksissa muualla Suomessa ongelmana on kesämatkailijoiden tavoittaminen, mutta toisaalta Järvi-Suomessa ja saaristossa puolestaan kauden pidentäminen myös talveen (Konu ym. 2017).

2020-luvulla matkailua Suomessa ja maailmalla ovat haastaneet keväällä 2020 alkanut koronapandemia ja helmikuussa 2022 alkanut Venäjän hyökkäysota Ukrainaan. Koronapandemian aikaansaama globaali poikkeustila laajoine matkustusrajoituksineen vaikutti eri maihin ja maiden sisäisiin alueisiin ja alueilla toimiviin matkailuyrityksiin eritavoin. Kansainvälisen matkailun lähes pysähtyessä kotimaan matkailu piristyi useissa maissa. Suomessa esimerkiksi juuri Oulujoen vesistöalueelle suuntautunut kotimaan matkailun kysynnän kasvu pelasti alueella toimivia matkailuyrityksiä koronapandemian pahimmilta vaikutuksilta. (Nieminen ja Repo toim. 2022; Pohjois-Pohjanmaan liitto 2021).

Koronapandemiaan liittyneiden matkustusrajoitusten purkaminen on mahdollistanut kansainvälisen matkailun elpymisen, mutta siitä huolimatta elinkeinonalan palautuminen on ollut hidasta niin Suomessa kuin maailmalla (Kyyrä 2021). Yhtenä syynä tähän voidaan pitää koronapandemian loppupuolella alkanutta Venäjän hyökkäyssotaa Ukrainaan, joka on aikaansaanut monenlaista epävarmuutta erityisesti maailmantaloudessa ja kansalaisten yleisessä turvallisuuden tunteessa (World Tourism Organization 2022). Edellä mainittujen lisäksi matkailun kehitystä molemmissa vesistöalueen maakunnissa tulevaisuudessa haastavat matkailun megatrendit, joita on kuvailtu kappaleessa 3.1.

4.1.2 Oulujoen vesistöalueen matkailunkehityksen haasteita

Oulujoen vesistöalueella matkailuelinkeinon kehitykseen liittyvä keskeinen haaste on jo pitkään ollut kohteiden saavutettavuus. Erityisesti harvaan asutussa Kainuussa rajalliset lento- ja juna-aikataulut vaikeuttavat maakuntaan saapumista. Oulujoen vesistöalueella liikkuminen julkisten kulkuvälineiden avulla ei myöskään ole ongelmatonta; rajallinen julkinen liikenne vaikeuttaa myös alueen pysyvien asukkaiden autotonta liikkumista alueella.

Saavutettavuuden parantaminen ja investointien saaminen infrastruktuurin kehittämiseen erityisesti Kainuun alueella on tärkeää matkailun tulevaisuuden kehityksen kannalta. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2021; Kainuun liitto 2018). Saavutettavuus kysymyksiä mietittäessä olisi hyvä kuulla myös esimerkiksi liikuntarajoitteisten matkailijoiden toiveita esteettömästä matkailusta ja mieltä digitaalisuuden ja virtuaalitodellisuuden tuomia mahdollisuuksia uudenlaisten matkailukokemusten tuottamiseen eri asiakasryhmille eri puolilla vesistöaluetta.

Kainuun maakunnassa kansainvälisten matkailijoiden osalta kaivataan uusia markkinointikohteita, sillä Venäjän hyökkäyssodan ja sen seurauksena toteutettujen pakotteiden takia ennen maakunnan suurimman matkailijaryhmän muodostaneet venäläiset ja ukrainalaiset eivät tule vieraillemaan alueelle entiseen tapaan. Pidemmällä aikavälillä hyökkäyssota voi myös vaikuttaa negatiivisesti mielikuvaan Suomesta ja kansainvälisten matkailijoiden uskallus matkustaa lähelle Venäjän rajaa saattaa mahdollisesti muuttua (Nieminen ja Repo toim. 2022).

Luontomatkailun kehittymisen osalta alatyöryhmän keskusteluissa nostettiin esiin huoli luonnonkestokyvyn turvaamisesta erityisesti suosituimmissa kohteissa. Huolta kannettiin myös monimuotoisen luonnon ja vesiluonnon tulevaisuudesta, sillä vesistöalueella harjoitettavista elinkeinoista luontoa kuormittavia päästöjä tulee esimerkiksi maa- ja metsätaloudesta. Matkailutoiminnan kannalta hankaliksi nähtiin erityisesti avohakkuut, jotka tuhoavat luonnon monimuotoisuutta ja muuttavat maisemaa vuosikymmeniksi. Myös matkailijoiden haluttomuus maksaa palveluista ja mahdollinen vastuuttomuus luontokohdevierailujen aikana (esimerkiksi luonnon roskaaminen) nostettiin esiin mahdollisina haasteina. Keskusteluissa tuotiin esiin myös näkemys siitä, että ainakin osittain kotimaisilla ja kansainvälisillä matkailijoilla on tarvetta erilaisille palveluille ja matkailutuotteille.

4.2 Mahdollisuudet

Sekä Kainuussa että Pohjois-Pohjanmaalla on jo pitkään tehty työtä matkailuelinkeinon kehittämiseksi ja molemmista maakunnista löytyy useita hyvin tunnettuja matkailukohteita. Kuten edellä lyhyesti kuvatuista maakunnallisten matkailustrategioiden kehityssuunnitelmista käy ilmi, molemmissa maakunnissa työ matkailuelinkeinon edelleen kehittämiseen halutaan perustaa omiin vahvuuksiin. Keskeisenä elementtinä kehitystyössä on puhdas ja monimuotoinen luonto, joka luo hyvinvointia myös alueen asukkaille.

Osana jo tehtyä matkailuelinkeinon kehitystyötä vesistöalueen matkailutoimijat ovat kehittäneet brändejä, jotka hyödyntävät alueen puhtaasta luontoa ja tuovat yhteen alueella tarjolla olevia palveluita yhteiselle verkkoalustalle. Kainuussa tällaisia brändejä ovat Arctic Lake Land ja Wild Taiga. Lisäksi Kainuun kalastukseen keskittyvältä ”Kalalla Kainuussa” -verkkosivustolta löytyy kootusti tietoa alueen erilaisista kalastusmahdollisuuksista kalastuskauden (kesä/talvi), vesistötyypin (joki /järvi), kalalajin ja kalastusmuodon mukaan. Pohjois-Pohjanmaalla Pohjolan rengastie -brändin alle on yhteiselle verkkoalustalle koottu erilaista matkailutarjontaa pääasiassa maakunnan läntisimmästä osasta.

Näiden brändien lisäksi Oulujärven, Rokuan ja Oulujokilaakson alueella on viime vuosina tehty matkailun kehittämissuunnitelmia (Oulujokilaakson matkailun kehittämissuunnitelma vuonna

2019¹ ja Oulujärven retkeilyalueen maankäytön ja matkailun yleissuunnitelma² vuonna 2020, joissa ideoidaan uusia mahdollisuuksia ja konsepteja matkailun kehittämiseen. Myös näissä suunnitelmissa luonto ja erilaisten turvallisten luontokokemusten tarjoaminen sekä yhdistäminen erilaisiin laadukkaisiin palveluihin on keskiössä luontomatkailun kehittämiseksi alueella.

4.2.1 Alatyöryhmäkeskustelujen antia

Mietittäessä Oulujoen vesistöaluetta luontomatkailukohteena vahvuuksina esille nousevat erityisesti luonto ja vesistöt, joita voitaisiin tulevaisuudessa hyödyntää enemmän myös ympärivuotisesti. Alatyöryhmän keskusteluissa keskeisinä mahdollisuuksina matkailunkehittämiseen nähtiin digitaalisen yhteisalustan kehittäminen, josta löytyy kootusti tietoa koko vesistöalueelle sekä valmistuneiden matkailunkehityshankkeiden hyvien tulosten täytäntöön panto. Joidenkin kehitysaskelien toteuttaminen voi vaatia hallinnollisten kunta- ja maakuntarajat ylittävän yhteistyön mahdollistamista. Keskusteluissa tuotiin esille, että alueen ELY-keskuksien on mahdollista tukea yritysten kehitystä yli kunta- ja maakuntarajojen. Tämä on mahdollista esimerkiksi erilaisten hankkeiden kautta. Asia ei ehkä ole alueen matkailutoimijoilla tarpeeksi hyvin tiedossa, joten keskusteluissa todettiin, että tiedottamisen parantamiseen olisi hyvä panostaa.

Alatyöryhmän keskusteluista positiivisina asioina esille nostettiin alueen eri toimijoiden hyvin kehittyneet yhteistyöverkostot sekä alueella toimivien matkailuyhdistysten osaaminen esimerkiksi tuotteistamiseen liittyen. Matkailutoimijoiden yhteistyössä vesistöalueen markkinointia olisi mahdollista kehittää paremmin toimivaksi ja koko aluetta palvelevaksi.

Markkinoinnissa käytettävää matkailutuotekehittelyä voitaisiin tehdä yhdessä alueen matkailuyrittäjien kanssa erilaisissa tuotekehitystyöpajoissa tai hankkeissa. Mahdollisten hankkeiden vetäjinä voisivat toimia esimerkiksi matkailuyhdistykset tai alueella toimivat korkeakoulut.

Alatyöryhmässä keskusteltiin myös Oulu2026 -kulttuuripääkaupunkihankkeen tuomista mahdollisuuksista matkailun kehittämiseen. Keskusteluissa tuli esille, että kulttuuripääkaupunki hankkeen potentiaali alueen matkailunkehittämiseen erityisesti kansainvälisillä markkinoilla on tiedostettu ja siihen liittyviä mahdollisuuksia haluttaisiin hyödyntää.

Keskusteluissa nousi kuitenkin esille vahvasti myös tarve lisätiedolle kulttuuripääkaupunkivuoden mahdollisuuksien hyödyntämisestä paikallisten matkailutoimijoiden työssä. Yhtenä käytännön esimerkkinä tästä voidaan mainita osana kulttuuripääkaupunki hanketta toteutettava Digicult-hanke³, joka herätti alatyöryhmäläisissä positiivista mielenkiintoa, mutta myös kysymyksiä sen hyödyntämisestä sekä matkailutoimijoiden että matkailijoiden osalta.

5. Kalastusmatkailun mahdollisuudet Oulujoen vesistöalueella

ARVOVESI-hankkeen kolmessa eri työpaketissa (teemoina vesi, vesivoima ja kalat) toteutetuissa selvityksissä ja hankkeen aikana käydyissä lukuisissa keskusteluissa vesien tila, sen vaikutus kalakantoihin ja kalakantojen hoitoon, kalastus ja vesistössä saatavilla olevien kalalajien kestävä hyödyntäminen vesistöalueella harjoitettavassa elinkeinotoiminnassa ovat nousseet esille eri näkökulmista monessa kohtaa. Tässä alatyöryhmässä huomio keskittyi kalastusmatkailuun ja sen

---

¹ Suunnitelman toteutti Sweco Ympäristö Oy

² Suunnitelman tilaaja oli Metsähallitus

³ Hankkeessa luodaan digitaalinen palvelualusta, johon kootaan kattavasti tietoa alueen kulttuuri- ja luontopalveluista, tapahtumista ja reiteistä. Digicult-hankkeessa ovat Oulun lisäksi mukana Kuusamo ja Espoo. Lisätietoa on saatavilla osoitteista <https://oulu2026.eu/digicult/> ja <https://www.digicult.fi/>.

tulevaisuuden kehitysmahdollisuuksiin vesistöalueella. Seuraavassa tiivistetysti alatyöryhmätyön tuloksia.

5.1 Alatyöryhmäkeskustelujen antia

Alatyöryhmätapaamisten aikana käytyjen keskustelujen aikana esille nostettiin Oulujoen vesistön neljän pääosan (Oulujoki, Oulujärvi, Sotkamon reitti ja Hyrynsalmen reitti) erilainen tila ja mahdollisuudet sekä haasteet kalastusmatkailun kehittämiseen. Esiin tuotiin huomio siitä, että voimakkaasti rakennettuna vesistöä Oulujoen vesistössä ei kalastusmatkailun näkökulmasta ole kalastollisesti kovin paljon kilpailukykyisiä vesiä, joista kalastusmatkailijat voisivat kalastaa monia heitä kiinnostavia lajeja (esim. lohi ja taimen). Toisaalta esitettiin näkemys siitä, että myös istutetut kalakannat voivat toimia kalastusmatkailua edistävänä toimenä.

Istutuksilla ylläpidettävän kalaston osalta alatyöryhmässä tärkeäksi nähtiin se, että sen tulisi vastata vesistöalueen luontaista kalakantaa mahdollisimman paljon. Kalastusmatkailun näkökulmasta halutuiksi kalalajeiksi mainittiin taimen, lohi, harjus ja vaellussiika, mutta myös hauki. Osa keskustelijoista toi esille myös sen, että kalastusmatkailua on mahdollista toteuttaa myös ilman saaliin ottamista (ns. pyydystä ja päästä -kalastus).

Vesistön neljästä pääosasta Oulujoki on voimakkaimmin rakennettu, ja siellä kalastusmatkailun kehittäminen voisi olla mahdollista joen alajuoksulla. Alatyöryhmässä ideoitiin, että opastuspalveluja kehittämällä Oulujoen alaosaa voisi markkinoida myös kansainvälisille tiede- ja konferenssimatkailijoille esimerkiksi ajatuksella ”vietä ilta kalastaen Hartaanselällä ja Merikoskella, pakettiin kuuluu kalastusvälineet, luvat, vene ja opas”. Tämän tyyppinen kalastus voisi olla houkuttelevaa myös esimerkiksi kalastusmatkailijoille, jotka eivät halua yöpyä luonnossa tai tarvitsevat esimerkiksi esteettömyyssiä erilaisia tukipalveluita matkansa onnistuneeseen toteutumiseen.

Oulujärven alueella kalastusmatkailun kehitysmahdollisuudeksi alatyöryhmässä nähtiin erilaiset tapahtumat, kuten Oulujärven Kuhakunkku kalastuskisa. Kalastusmatkailun kehityksen haasteeksi Oulujärven alueella alatyöryhmässä puolestaan nähtiin kiinteillä pyydyksillä (erityisesti verkoilla) tapahtuva kalastus, joka poistaa vesistöstä kalastusmatkailijoita kiinnostavia suuria yksilöitä. Kalastusmatkailua tukevana kehitysehdotuksena Oulujärven alueelle ehdotettiin ns. välikokopyyntiä, jotta suuret yksilöt säilyisivät vesistössä. Hyrynsalmen ja Sotkamon reittien osalta alatyöryhmässä tuotiin esiin se, että vaikka ne ovat rakennettuja vesistöjä, esimerkiksi Kiantajärvi tunnetaan hyvänä kalavetenä. Oulujärven yläpuolisissa vesissä kalastusmatkailijoita arvioitiin houkuttelevan erityisesti mahdollisuus kalastaa taimenia.

Muita alatyöryhmässä esille tuotuja ajatuksia kalastusmatkailun kehittämiseen olivat luontaisesti uusiutuvan kalakannan vetovoimaisuus ja siihen liittyen ajatus selvittää mahdollisuuksia luontaisesti uusiutuvan kalakannan palauttamiseen Oulujoen vesistön vesissä. Tärkeäksi nähtiin myös esteettömyyden huomioiminen kalastuspaikkoja suunniteltaessa. Osa alatyöryhmän jäsenistä toi esille ajatuksen siitä, että paikallisille kalastajille ja kalastusmatkailijoille voisi olla selkeästi eri kalastuskohteet. Tähän liittyen esitettiin ajatus siitä, olisiko kalastuksen säätelyä mahdollista muuttaa siten, että vesistöalueella ylläpidetään erilaisia kalastusalueita erityyppisille kalastajille ja kalalajeille. Yhteisesti tärkeäksi nähtiin se, että kalastusmatkailu on ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä.

Esimerkkinä viimeaikaisista kalastusmatkailun kehittämiseen täysin keskittyneestä hankkeesta Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Lapin maakuntien alueella esille tuotiin Metsähallituksen vuosina 2016–2019 toteuttama ”Isoja elämyksiä Pohjolan kalavesiltä” -hanke. Hankkeen loppuraportin

tiivistelmä on saatavissa Metsähallituksen verkkosivuilta⁴. Myös tässä hankkeessa kerättyä tietoa olisi hyvä hyödyntää Oulujoen vesistöalueen kalastusmatkailun tulevaisuuden kehityssuunnitelmissa.

5.2 Alatyöryhmän alla toteutettu opinnäytetyö ja sen keskeiset tulokset

Alatyöryhmätapaamisten lisäksi tämän alatyöryhmän alla toteutettiin opinnäytetyö, jossa tarkasteltiin vesistöalueen luonto- ja kalastusmatkailuyrittäjien kehittämismyönteisyyttä ja -mahdollisuuksia. Opinnäytetyössä kartoitettiin lisäksi alueella jo olemassa olevan luonto- ja kalastusmatkailutarjonnan määrää sekä tarjolla olevien palvelujen sisältöä. Opinnäytetyön toteutti Oulun ammattikorkeakoulun viimeisen vuoden agronomiopiskelija Heidi Taikina-aho keväällä 2022. Lopputyö on saatavissa ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ja julkaisut Theseus-tietokannasta⁵. Seuraavassa opinnäytetyön tuloksia tiivistetysti:

- Vesistöalueella toimivilla luonto- ja kalastusmatkailuyrityksillä on kiinnostusta ja tahtoa kehittää toimintaansa. Suurin motivaatiotekijä toiminnan kehittämiseen on asiakkaiden määrän lisääminen. Lisäksi alueen yrittäjät ovat kiinnostuneet palvelemaan asiakkaita paremmin esimerkiksi monipuolistamalla ja lisäämällä palvelutarjontaansa.
- Palvelujen kehittämiseen yrittäjät kokivat tarvitsevansa eniten yritys- tai hanketukia. Lisäksi on tarvetta liiketoiminnan ohjaukselle, lupaprosessien nopeuttamiselle ja alueen infrastruktuurin parantamiselle.
- Oulujoen vesistöalueen onnistuneen luontomatkailutoiminnan kehitystyön peruspilareiksi mainittiin: i) alueen ja vesistön historia, ii) luonnon puhtaus, iii) laaja palvelutarjonta, hyvät opastetut palvelut ja niiden mainonta, iv) tuotteiden ja palveluiden aitous ja puhtaus, sekä v) vesistön elävyys ja hyvä kalakanta.
- Vesistöpalveluiden kehitystyön toteuttamisen uhkatekijöiksi puolestaan nähtiin: i) vesistön likaantuminen, ii) teollisuuden vaikutukset asiakkaiden mielikuviin alueesta, iii) alueen ja matkailutuotteiden profiloituminen halpoina ja huonolaatuisina, iv) kateus, joka voi estää alueen yrittäjien yhdessä toimimisen ja vi) kalakantojen hoitamatta jättäminen (erityisesti lohi- ja taimenkannat) sekä kalateiden toteutumattomuus vesistössä.
- Luonto- ja kalastusmatkailun konkreettisenä kehittämistoimena nähtiin kalateiden rakentaminen ja sen avulla tapahtuva luonnollisen vaelluskalakierron palauttaminen Oulujokeen ja vesistöön laajemmin. Istutettujen kalakantojen houkuttelevuus kalastusmatkailijoille nähtiin huomattavasti heikompana.
- Kalastusmatkailun kehittämisessä keskeiseksi nähtiin lisäksi yksityiskalastuksen muotojen rajoittaminen (erityisesti verkkopyynti, jota on vaikea kontrolloida) sekä välikokopyynti, jolla rajoitettaisiin suurten kalayksilöiden poistamista vesistöistä.
- Vesistöalueella on paljon potentiaalia, jota voidaan hyödyntää parhaiten yritysysteistyöllä ja sen kautta muodostuvilla palvelukokonaisuuksilla, joita markkinoidaan digitaalisesti valmiiksi paketoituina tuotteina.

---

⁴ Tietoja Isoja elämyksiä Pohjolan kalavesiltä -hankkeesta on saatavilla osoitteessa <https://www.eraluvat.fi/eralpalvelut/hankkeet/isoja-elamyksia-pohjolan-kalavesilta.html>

⁵ Heidi Taikina-ahon opinnäytetyö ”Oulujoen vesistöalueen luonto- ja kalastusmatkailuyritysten kehittämismahdollisuudet” on saatavilla osoitteessa <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022060615693>

5.3 Green -ja Blue Care -toiminta osana kalastusmatkailun tulevaisuuskehitystä

Liittyen kalastusmatkailun kehittämiseen, alatyöryhmätyön yhteydessä tarkasteltiin sekä Green Care että Blue Care -käsitteitä ja toimintaa Suomessa. Seuraavassa lyhyt kuvaus kummastakin käsitteestä ja ajatuksia Blue Care -toiminnan mahdollisuuksista yritystoiminnan kehittämiseksi.

Green Care on luontoon ja maaseutu ympäristöön liittyvää ammatillista toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua. Ammattialan osaamisen mukaisesti Green Care -toiminnassa käytetään monia erilaisia eläin- ja luontoavusteisuuden menetelmiä. Näitä ovat muun muassa ratsastusterapia ja sosiaalipedagoginen hevostoiminta, sosiaalinen ja terapeuttinen puutarhatoiminta, maatilojen kuntouttava toiminta sekä ekopsykologian menetelmät. (Green Care Finland 2023a.)

Luontohoivan palvelut tuotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön alaisuudessa. Luonto- ja eläinavusteisia menetelmiä voidaan käyttää terapian ja kuntoutuksen tarpeisiin, hoivalaitoksissa ja tuetun asumisen yksiköissä voidaan hyödyntää luonnon tarjoamia mahdollisuuksia asiakkaiden elämänlaadun parantamiseen ja omatoimisuuden tukemiseen. Sosiaalipalveluissa ja sosiaalisessa kuntoutuksessa luonnon voimavaroja voidaan käyttää monella tavalla toiminnan tukena. (Green Care Finland 2023b.)

Green Care -toiminnan yhteydessä puhutaan myös **luontovoimasta**, jolla tarkoitetaan terveyttä edistävää ja ennaltaehkäisevää toimintaa luonnossa. Luontoelämyksiin pohjautuvilla palveluilla voidaan tukea vaikkapa työssäkäyvien jaksamista, suojata mielenterveyden ongelmilta tai auttaa ikäihmistien toimintakyvyn ylläpitämisessä. Luonnonympäristöjä ja eläimiä voidaan hyödyntää myös kasvatustyössä. Koulun ulkopuolinen oppiminen, esimerkiksi luontoretket ja maatilavierailut tarjoavat omakohtaisia elämyksiä ja kokemuksellista oppimista. (Green Care Finland 2023b.)

Blue Care voidaan nähdä Green Carea vastaavana toimintana, joka tapahtuu vesiympäristössä. Blue Care -toiminnan tulee olla ammatillista, tavoitteellista ja pitkäjänteistä toimintaa sekä hyödyntää vesiympäristöä. Mikä tahansa vesiympäristössä tuotettu toiminta ei kuulu Blue Care -toiminnan piiriin, vaan toiminnassa tulee näkyä elinkeinonäkökulma. Blue Caren tapaista toimintaa on Suomessa ollut jo kauan aikaa; pääosin toiminta on liittynyt kalastukseen. Nykyään Suomesta löytyy myös muunlaista toimintaa, joka sopisi hyvin Blue Care -toiminnan alle. Esimerkkinä näistä ovat muun muassa veden elementtiä hyödyntävät Green Care -palvelut. (Kero 2018.)

Sekä Green Care että Blue Care -toiminta ovat Suomessa vielä suhteellisen uusia, ja niiden määritelmiä ja erilaisia toimintamuotoja työstetään edelleen myös tutkijoiden toimesta (Iijolainen 2019, 57–58). Keskeistä Blue Care -toiminnassa on puhtaiden vesielementtien hyödyntäminen positiivisesti ihmisten hyvinvoinnin tai toimintakyvyn ylläpitämiseksi ja parantamiseksi (Iijolainen 2019; Kero 2018). Kero (2018, 36–37) mainitsee tutkimuksessaan Blue Care -toiminnan kohderyhmiksi erityisesti henkilöt tai ryhmät, joiden ei normaalisti ole helppo päästä vesille tai osallistua vesiaktiviteetteihin.

Konkreettisia esimerkkejä Blue Care -toiminnasta ovat myös erilaiset työkokeilut ja muu työtoiminta, joiden avulla voidaan osallistaa esimerkiksi päihdekuntoutujia, nuoria tai vanhuksia kalastukseen tai sen eri vaiheisiin. Tällainen tekeminen voi auttaa osallistujia kuntoutumaan ja pääsemään takaisin kiinni arkeen. (Iijolainen 2019; Kero 2018.)

Suoraan kalastusmatkailuun liittyvä esimerkki Blue Care -toiminnasta ovat kalastusopaspalvelut, jotka räätälöidään esimerkiksi liikuntarajoitteisille asiakkaille. Keron (2018, 35) mukaan tällaisia palveluluita on jo saatavilla eri puolilla Suomea. Esimerkiksi liikuntarajoitteisten asiakkaiden kanssa toimivat oppaat omistavat kalustoa, jolla voidaan mahdollistaa kalastuspyörätuolista.

Edellä kuvailtu Blue Care -toimintaa olisi mahdollista kehittää myös Oulujoen vesistöalueelle yhteistyössä alueen korkeakoulujen ja matkailutoimijoiden kanssa. Yksi konkreettinen tapa

lähteä liikkeelle kehitystyössä olisi hakea hankerahoitusta suoraan Blue Care -toiminnan kehittämiseen. Näin on tehty esimerkiksi Satakunnassa, jossa vuosina 2017–2019 toteutettiin BlueSata – Vesistöistä palveluliiketoimintaa Satakuntaan -hanke. Hankkeiden kautta voitaisiin saada alulle myös Green Care-toiminnan kehittämistä tavoilla, jotka hyödyttäisivät sekä matkailijoita että paikallisia asukkaita esimerkiksi parantuneiden paikallisten virkistyskäyttömahdollisuuksien muodossa.

6. Luonnossa virkistäytyminen lisää hyvinvointia

Luonnossa liikkuminen ja eri tavoin virkistäytyminen ovat suomalaisille tärkeitä. Virkistyskäytön mahdollisuudet vaikuttavat myönteisesti ihmisten hyvinvointiin sekä elinoloihin ja viihtyvyyteen. Lähiluonto on sekä tärkeä paikka harrastaa liikuntaa, mutta myös paikka palautua arjen kiireistä ja stressistä.

Suomalaiset etsivät lähiluonnosta rauhaa ja hiljaisuutta sekä nauttivat kauniista luonnonmaisemista sekä luontokokemuksista. Luonnossa viihdytään myös yhdessä perheen ja ystävien kanssa. Suurin osa ulkoilukerroista suuntautuu lähiluontoon. Lähivirkistyskerroista noin 30 prosenttia tehdään enintään 300 metrin päähän kotoa ja noin 85 prosenttia enintään kymmenen kilometrin päähän. (Neuvonen ym. 2022).

Luonnossa liikkuminen ja virkistäytyminen ovat myös enenevässä määrin tunnistettuja ja merkittäviä tekijöitä kansanterveyden – ja kansantalouden näkökulmasta. Osana pääministeri Marinin hallitusohjelmaa keväällä 2022 ilmestyi Suomen ensimmäinen Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia (Valtioneuvosto 2022). Strategia ulottuu vuoteen 2030 ja sen avulla edistetään kansalaisten hyvinvointia erityisesti luonnon virkistyskäytön avulla. Strategialle valmistellaan myös toimenpano suunnitelma, joka valmistuu vuoden 2023 aikana (Ympäristöministeriö 2023.)

Muita kansallisia suunnitelmia ja linjauksia luontomatkoille ja virkistyskäytön kehittämiseen Suomessa on esitetty esimerkiksi vuonna 2018 ilmestyneessä Uudet keinot metsä- ja vesialueiden kestävä virkistys- ja matkailukäytön kehittämiseksi ja turvaamiseksi – Virkein -hankkeen loppuraportissa (Tyrväinen ym. 2018). Loppuraportissa Tyrväinen ym. (2018) summaavat, että luontomatkoille ja virkistyskäytön kehittämistyön tärkeitä aiheita ovat esimerkiksi markkinointi, tuotteiden myynti ja luontomatkoille tuotteen ja kohteiden saavutettavuus. Jotta kehitystyössä onnistutaan, tarvitaan runsaasti eri hallinnonalojen ja käytännön toimijoiden yhteistyön vahvistamista.

6.1 Alatyöryhmätyön antia

Alatyöryhmän keskusteluissa virkistyskäyttöön liittyen esille nousi hyvin erilaisia ajatuksia. Tärkeiksi nähtiin mm. seuraavia asioita:

- Ympäristökasvatus ja erilaisten luontoharrastusten mahdollisuuksia olisi hyvä tuoda esille esimerkiksi kouluissa. Yhteistyö koulujen ja erilaisten paikallisten järjestöjen kanssa voisi mahdollistaa nuorten pääsyn luontoon oppimaan ja samalla tutustumaan alueen lähiluontokohteisiin.
- Virkistyskäyttömahdollisuuksia tulisi huomioida enenevässä määrin taajamien viher- ja siniympäristöjen suunnittelussa. Tärkeää on myös jo olemassa olevien lähiluontokohteiden ylläpito ja kehittäminen.
- Uusien lähiluontokohteiden kehitystyössä olisi hyvä huomioida myös niiden saavuttaminen julkisten kulkuvälineiden avulla tai täysin autottomasti.

- Esteettömyys mukaan lukien virtuaalisten kohteiden kehittäminen ovat tärkeitä tulevaisuuden virkistyskäyttökohteita suunniteltaessa
- Tiedon jakamisessa (esim. opastetaulut) voisi hyödyntää tarinallisuutta esimerkiksi kertomalla luontofaktojen lisäksi alueen kulttuurihistoriasta. Opastetauluihin voisi esimerkiksi lisätä QR-koodit, joista kiinnostuneet voisivat halutessaan saada lisätietoa heitä kiinnostavista asioista.
- Myös tiedot vesistöalueen eri virkistyskohteista olisi hyvä kerätä digitaalisesti yhteen, helposti käytettävään paikkaan.

7. Yhteenveto ja toimenpidesuositukset

Hyvinvoiva luonto ja puhtaat vesistöt ovat luontomatkailun sekä virkistyskäytön perusta. Oulujoen vesistöalueen kahdessa maakunnassa on jo pitkään tehty hyvää työtä alueen matkailun kehittämiseksi niiden omiin vahvuuksiin perustuen. Koronapandemian aikaansaama kansainvälisen matkailun lähes täydellinen pysähtyminen oli iso isku koko toimialle globaalisti ja matkailun palautuminen on pandemian hiipumisesta huolimatta ollut hidasta epävarmana jatkuneen maailman tilanteen takia. Toisaalta kotimaan matkailu sekä lähimatkailu ovat saaneet uutta nostetta eri puolilla maailmaa ja myös Oulujoen vesistöalueella tämä on pelastanut monia matkailuyrityksiä pahimmalta ahdingolta.

Alatyöryhmässä käytyjen keskustelujen perusteella vesistöalueella on jo tehty paljon hyvää työtä esimerkiksi yhteistyöverkostojen muodostamiseksi. Alueen matkailutoimijat kaipaavat kuitenkin apua esimerkiksi luontomatkailutuotteiden kehittämiseen, brändäykseen ja markkinoinnin kehittämiseen. Erityisesti digitaalisuuteen ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin alueella olisi kiinnostusta panostaa lisää, mutta työlle kaivataan vetäjää, joka tuo yhteen alueella toimivia erikokoisia matkailuyrityksiä. Kehitystyön mahdollisuuksina nähtiin esimerkiksi yritysruppäät ja erilaiset yhteistyökuviot, joita voidaan luoda esimerkiksi hankkeiden kautta. Alatyöryhmässä käytyjen keskustelujen perusteella alueen ELY-keskusten kautta saatavalla hankerahoituksella kehitystyötä on mahdollista tehdä myös yli kunta- ja maakuntarajojen.

Sekä Kainuussa, että Pohjois-Pohjanmaalla matkailu nähdään yhtenä maakunnan tulevaisuuden kärkielinkeinoista. Molemmissa maakunnissa matkailuelinkeinoa halutaan siten kehittää ja saada kasvamaan. Maakunta tason panostuksen lisäksi matkailuelinkeinon kehittämiseen vesistöalueella tarvitaan myös kuntien panosta esimerkiksi maankäytön suunnittelun ja matkailun kehittämisen mahdollistavan infrastruktuurin ylläpidon ja parantamisen kautta.

Esimerkiksi luonto- ja kalastusmatkailun tulevaisuuden kannalta vesistöalueen eri osien kehittämistyötä olisi hyvä viedä eteenpäin koordinoitusti vesistön eri osien ominaisuudet ja vesien tila huomioon ottaen, jotta käyttöön saatavat resurssit saadaan hyödynnettyä mahdollisimman tehokkaasti.

Teknologian nopea ja jatkuva kehittyminen sekä digitalisaatio tulevat vaikuttamaan matkailualaan jo lähitulevaisuudessa. Toisaalta ilmastonmuutos ja sen torjumiseen liittyvä vastuullisuustrendi esimerkiksi kotimaan- ja lähimatkailun suosion lisääntymisenä ovat myös näkyvissä olevia matkailualan trendejä. Luontomatkailun vetovoimaisuuden kannalta tärkeintä on puhdas, mahdollisimman koskematon ja monipuolinen luonto, jossa on helppo kulkea ja jossa voi saada erilaisia kokemuksia ja elämyksiä. Tässä alatyöryhmässä Oulujoen vesistöalueen luontomatkailun tulevaisuuden uhkatekijöiksi koettiin mm. metsätalous, kaivosteollisuus ja vesivoimatuotanto, jotka kaikki ovat muokanneet ja edelleen muokkaavat alueen luontoa ja maisemaa voimakkaasti. Myös vesistöalueen maakunnissa voimakkaasti kasvava tuulivoimatuotanto tulee jatkossa muokkaamaan alueen luonnonmaisemaa ja luontoa.

Oulujoen vesistöalueella on mahdollisuuksia kehittää monipuolista luontomatkailua -ja alueen virkistyskäyttömahdollisuuksia yhdistämällä maa-alueiden tarjoamia mahdollisuuksia alueen vesistöjen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Myös pelkästään vesistöön liittyviä matkailun kehittämismahdollisuuksia olisi hyvä huomioida enemmän ja kehittää erilaisiksi matkailutuotteiksi. Oulujoen vesistövisiotyöhön liittyen alatyöryhmätyön perusteella luonnosteltiin seuraavia suosituksia vesistövision mahdollisiksi toimenpiteiksi:

1. Merikosken kunnostaminen toisi virtaveden keskelle kaupunkia. Melontamahdollisuudet, riippusilltoja, matkailun vetovoimatekijä. Kalastuksen kehittäminen Hartaanselällä ja Merikoskella loisi kalastusmatkailun luksuskohteen keskelle kaupunkia.
2. Latvavesien kunnostaminen (uiton tai muun vuoksi suoristetut ja ruopatut uomat luonnontilaisiksi, kutusoraikkojen kunnostaminen; kalastusmatkailijoiden osallistaminen kunnostustoimiin), matkailuyritysten ja muiden yritysten yhteistyö kunnostusten edistämiseksi
3. Veden laadun parantaminen soita ennallistamalla ja turvetuotantoalueiden jälkikäytön vesiensuojelusta huolehtimalla
4. Luontomatkailun kehittäminen hankkeilla: tuotteistamistyöpajat, yritysryppäät, digitalisaatio, markkinointi
5. Tiede- ja koulutusmatkailun kehittäminen: luonnonmukainen ohitusuoma, joka toimii oppimisympäristönä
6. Tervareitti vesiteitse itärajalta Ouluun
7. Lähiluontokohteiden kehittäminen
8. Vesistöihin liittyvän Blue Care -hyvinvointipalvelujen (yritystoiminnan) kehittäminen

Lämmin kiitos kaikille alatyöryhmän työhön osallistuneille!

Lähteet

- Ekonoja, S., Hyötylä, M., Seppänen, J. & Vierimaa, J. 2020. [Kestävän matkailun sertifiointin valinta: Sertifiointin vaikutus asiakaskokemukseen](#). Opinnäytetyö, Lapin Ammattikorkeakoulu.
- Eskelinen, P., Smeds, P., Soini, K., Tuohimetsä, S. & Vehmasto, E. 2018. [Hyvinvointia luonnonvesistä: Vesiympäristöistä palveluja arkeen, matkailuun, opetukseen sekä sosiaali- ja terveyssektorille](#). Luonnonvarakeskuksen julkaisut.
- Global Sustainable Tourism Council 2013. [GSTC Criteria](#).
- Green Care Finland 2023a. [Voimaa ja hoivaa luonnosta](#). Green Care Finland verkkosivusto.
- Green Care Finland 2023b. [Luontohoiva & Luontovoima](#). Green Care Finland verkkosivusto.
- Iijolainen, M. (toim.) 2019. [Sininen Satakunta: Hyvinvointia, elämyksiä ja elinvoimaa](#). BlueSata-hankkeen julkaisu. Satakunnan ammattikorkeakoulu, Pori 2019.
- Kainuun liitto 2022. [Kainuu ohjelma](#).
- Kainuun liitto 2018. [Kainuun matkailustrategia 2018–2021](#). Kainuun liiton julkaisuja B:13.
- Kainuun maakunta kuntayhtymä 2007. [Kainuun luontomatkailun teemaohjelma](#).
- Kero, S-R. 2018. [Blue Care -toiminta Suomessa](#). Opinnäytetyö, Satakunnan ammattikorkeakoulu, matkailun koulutusohjelma. 49 s.
- Konu, H., Tyrväinen, L., Pesonen, J., Tuulentie, S., Pasanen, K. & Tuohino, A. 2017. [Uutta liiketoimintaa kestävän luontomatkailun ja virkistyskäytön ympärille](#) – Kirjallisuuskatsaus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 45/2017. Valtioneuvoston kanslia. 133 s.
- Kyyrä, S. 2021. [Koronapandemian vaikutukset Suomen matkailukysyntään -kehitysarviot](#). Työ- ja elinkeino ministeriön esitys 6.9.2021.
- Matkailun edistämiskeskus 2010. Kansainvälinen luontomatkailututkimus 2010. MEK A:169. 49 s.
- Mattila, M. & Kallioniemi, K. 2020. [Luontomatkailun vetovoima on puhtaassa luonnossa ja hiljaisuudessa. LAB Pro](#).
- Metsähallitus 2023. [Kestävän matkailun periaatteet kansallispuistoissa, luonto- ja historiakohteissa sekä maailmanperintökohteissa](#).
- Neuvonen, M., Lankia, T., Kangas, K., Koivula, J., Nieminen, M., Sepponen, A-M., Store, R., Tyrväinen, L. 2022. [Luonnon virkistyskäyttö 2020](#). Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 41/2022.
- Nieminen, J. ja Repo, J. (toim.) 2022. [Alueelliset kehitysnäkymät keväällä 2022](#). Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2022:38.
- Nurmi, O. 2021. [Alueellinen matkailutilinpito. Matkailun alueelliset talous- ja työllisyysvaikutukset 2018–2019](#). Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:49.
- Pohjois-Pohjanmaan liitto 2022. [Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma](#).
- Pohjois-Pohjanmaan liitto 2021. [Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategia 2021–2023](#).
- Saaristoasiain neuvottelukunta, Onvisio Consulting & Caprice Consulting 2017. [Suomen saaristo- ja vesistömatkailusta eurooppalainen vetovoimatekijä](#). Saaristo- ja vesistömatkailun selvityshankkeen raportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 3/2017.
- Tyrväinen, L., Sievänen, T., Konu, H., Aapala, K., Ojala, O., Pellikka, J., Reinikainen, M., Lehtoranta, V., Pesonen, J. & Tuohino, A. 2018. [Uudet keinot metsä- ja vesialueiden kestävän virkistys- ja matkailukäytön kehittämiseksi ja turvaamiseksi](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 88/2017.
- Valtioneuvosto 2022. [Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia 2030](#). Valtioneuvoston julkaisuja 2022:13.
- [Vapaa-ajan kalatalouden kehittämisstrategia](#). Maa- ja metsätalousministeriö 2019.

VisitFinland (2015). FINRELAX-KONSEPTI. Saatavissa:

<http://www.visitfinland.fi/tuoteteemat/hyvinvointimatkailu/finrelax-konsepti/>

Väisänen, S. ja Ahopelto L. (toim.) 2016. [Vesivarojen arvo Suomessa](#). Suomen ympäristökeskuksen raportteja 23/2016.

World Tourism Organization 2022. [Impact of the Russian offensive in Ukraine on international tourism](#). UNWTO Tourism Market Intelligence and Competitiveness Department Issue 4. May 16, 2022.

Ympäristöministeriö 2023. [Luonnon virkistyskäyttö](#). Ympäristöministeriön verkkosivusto.